

Формування читацької культури, розвиток творчого мислення учнів при вивченні зарубіжної літератури.

В історії розвитку людства читання завжди відігравало важливу роль. Сьогодні читання пронизує всі сфери нашого життя. Воно покладене в основу інформаційної, освітньої, пізнавальної, професійної, а також щоденної діяльності людини. Важко уявити людину, яка б не послуговувалася читанням у повсякденному житті (читання газет, журналів, програми телепередач, розклад руху певного виду транспорту, керівництва з експлуатації будь-якого побутового приладу, кулінарних рецептів та ін.). Більшість сучасних професій передбачають читання інструкцій, факсів, угод, поштової кореспонденції, ділових паперів.

Проблема читання – одна з найважливіших і в навчально-виховному процесі в школі. Читацькі вміння починають і фактично закінчують формуватися в учнів на уроках читання в початкових класах. На інших уроках, в основній і старшій школах, уміння читати не є об'єктом цілеспрямованого, систематичного опрацювання, тому спеціально в учнів не розвиваються (на відміну від розвинених країн світу, де роботі з текстами приділяють увагу на всіх рівнях освіти). Однак уміння, сформовані на уроках читання в початковій школі, не можуть повною мірою забезпечити необхідний рівень подальшої інформаційно-інтелектуальної діяльності сучасних учнів.

Читання – це дуже важкий процес, який вимагає уваги, напруження, фізичних та розумових сил. Розрахунки і дослідження свідчать, що при читанні протягом 1 години в день дитина за період шкільного життя прочитає від 150-170 книжок обсягом 300 сторінок. На кожний рік припадає від 13 до 14 книг. Ці дані мають не тільки пізнавальне, а й практичне значення; вони допомагають визначити обсяг позакласного читання і програмної літератури для учнів кожного класу. Ми зараз можемо стверджувати те, що суспільство, яке читає, є суспільством, що мислить. Для розвитку таких здібностей, як уміння бачити, говорити, читати здійснюють чутливі фази «вікна розвитку». Поки ці «вікна» відчинені, відповідним чином здібності можуть розвиватися.

Для мовного розвитку «вікна» зачиняються приблизно в 10 років, для розвитку здібностей до читання в 13-14 років. Мовна здібність до абстрагування і уявлення, фантазія, творчі можливості, здатність приймати рішення та навчатися — усі вони пов'язані з біофізичними процесами. «Чи вмієте ви читати?» — якщо таке запитання запропонувати сьогоднішнім школярам, то воно принаймні викличе здивування. «Звичайно, що вміємо», — таку відповідь дадуть діти. Але якщо казати не про вміння складати літери у слова, а про сприйняття прочитаного, тоді, мабуть, для багатьох учнів проблема читання є дуже актуальною.

Великий Гете казав, що він усе своє життя вчився читати, але так і не опанував це мистецтво повністю. Як же можна вирішити цю проблему? Що, власне кажучи, ми можемо зробити, щоб залучити дітей до книги? Чи є критерії оцінки читацьких навичок? Що таке читацька культура? Спробуємо дати відповіді на ці запитання. Досліджуючи різні аспекти читання, сучасні науковці використовують поняття «грамотне читання», «читацька грамотність», «читацька компетентність», «читацькі вміння». **Читацькі вміння** це: вміння читати, сприймати надруковане; оволодіння навичками самостійно і продуктивно працювати з різноманітними друкованими і електронними джерелами інформації, користуватися довідково-пошуковим апаратом бібліотеки, прикнижковою бібліографією, іншими сучасними джерелами інформації. **Читацька культура** – це сукупність знань, умінь та почуттів читача, які дозволяють йому повноцінно та самостійно засвоювати інформацію. Читацькі вміння і навички (культура читання) виховуються протягом усього життя особистості. Але фундаментом організації та розвитку читацької діяльності людини разом із родинним вихованням мають стати шкільні уроки читання в початковій школі, та літератури у середній та старшій школі.

Вміння читати і розуміти прочитане мають загально-навчальний характер, а їх сформованість в учнів сприяє ефективній навчальній діяльності з усіх предметів. **Сформованість читацьких умінь** передбачає: вміння учнів читати незнайомий текст із належною швидкістю і після одного прочитування розуміти фактичний зміст, структуру тексту; ділити текст на частини; встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між реченнями, абзацами; вміння виділяти в прочитаному головне і деталі; визначати тему та головну думку тексту, його призначення; добирати заголовки до тексту і його частин; вміння ставити запитання до прочитаного й відповідати на них. Сформовані читацькі вміння означають: здатність учнів розуміти прочитаний текст, розмірковувати над його змістом; аналізувати та критично оцінювати отриману інформацію; узагальнювати інформацію, розміщену в різних частинах тексту; співвідносити текст із особистим життєвим досвідом; висловлювати власну думку, ставлення до прочитаного; формулювати гіпотези, висновки і головне – використовувати прочитане в різних навчальних та позашкільних ситуаціях.

Належний рівень сформованості читацьких умінь передбачає: здібність учнів використовувати читання як засіб здобуття нових знань для подальшого навчання, використання отриманої інформації в процесі життєдіяльності; вміння в різних ситуаціях читати тексти будь-яких жанрів: уривки з художніх творів, біографії, тексти розважального характеру, особисті листи, документи, статті із газет і журналів, інструкції, рекламні оголошення, географічні карти та ін., у яких використовуються різні форми представлення інформації: діаграми, малюнки, таблиці, графіки та схеми.

Виділяють два види читання: читання з метою придбання читацького досвіду; читання з метою засвоєння та використання інформації. При читанні літературних й інформаційних (науково-популярних) текстів виділяють чотири групи читацьких умінь:

- 1 – знаходження очевидної інформації;
- 2 – формулювання висновків;
- 3 – інтерпретація та узагальнення інформації;
- 4 – аналіз і оцінювання змісту, мовних особливостей і структури тексту.

В результаті досліджень були визначені чинники, що впливають на формування читацьких умінь: читацькі уподобання, елементарна начитаність учителів, їхні професійні знання та уміння; якість викладання кількісне співвідношення учителів і учнів; навчання читанню в межах кожного шкільного предмета; адекватна оцінка себе як читача; соціальний стан, статеві характеристики як учителів, так і учнів; мова навчання (рідна, нерідна); роль і значення читання в суспільстві; кількість книг на одну особу в публічній бібліотеці; кількість книг у домашній і шкільній бібліотеках; кількість газет і журналів на людину; кількість книжкових магазинів, які знаходяться в тридцяти хвилинах ходьби від дому; конкуренція читання і телебачення, комп'ютерів, розважальної індустрії загалом тощо.

Коли заходить мова про типові недоліки у вивченні літератури, вчителі здебільшого сходяться на одному: «в усьому винні сучасні школярі». Але так говорили завжди. На думку відомого англійського професора-психолога Е. Стоунса, «педагогічні невдачі приписують недолікам того, хто навчається, і дуже рідко-недосконалості методів навчання». Усі школярі вивчають літературу за одними підручниками і програмами. Але в кожного з них різний рівень знань з цього предмета, різні вміння, навички, естетичні уявлення, ступінь сформованості естетичного ідеалу. Який же зміст викладається в поняття сучасний урок літератури? Сучасний не означає найкращий з усіх можливих варіантів. Кожна епоха ставить свої вимоги до уроку словесника. І не тільки тому, що вивчення літератури завжди повинне відповідати вимогам часу. Рівень викладання літератури в школі залежить і від багатьох інших причин, зокрема: від її місця в загальній системі шкільних предметів; характеру розвитку методичної науки, педагогіки, дидактики, психології, літературознавства тощо; підготовки вчителя. Які ж основні фактори сприяють формуванню в учнів на уроках інтересу до літератури? Зацікавлення можна викликати насамперед змістом навчальної інформації. Навчальна інформація найчастіше стає об'єктом інтересу учнів, коли вона містить елементи новизни. «Щоб здобути нашу увагу, предмет має являти собою для нас новину, але новину цікаву, тобто, таку новину, яка або доповнювала б, або підтверджувала, або спростовувала чи розбивала те, що є в нашій душі, тобто, одним словом, таку новину, яка що-небудь змінювала б у слідах, які в нас уже вкоренилися»

Не слід думати, що стимулювання навчальних інтересів відбувається лише за рахунок певних прийомів навчання. Цікавість стимулюється всім змістом уроку, всією системою методів його проведення. Література - мистецтво слова, і це вимагає особливого підходу до її вивчення, своєрідного емоційного та інтелектуального фону. Формування читацьких компетенцій передбачає такі види діяльності з освоєння змісту художніх творів і теоретико-літературних понять:

- творче читання художніх творів різних жанрів; виразне читання художнього тексту;
- різні види переказу (докладний, стислий, вибірковий, з елементами коментаря, з творчим завданням);
- відповіді на запитання, що засвідчують розуміння змісту твору;
- складання планів і написання творчих робіт за літературними творами і на основі життєвих вражень;
- цілеспрямований пошук інформації на основі знання її джерел та вміння працювати з ними.

У процесі цієї роботи вчитель стикається з цілою низкою суперечностей:

- між зниженням загальної культури в суспільстві і необхідністю формування ціннісного ставлення до читання;
- між зниженням інтересу до читання у дітей та необхідністю підтримувати стійкий емоційний інтерес до літературного читання;
- між недостатньою кількістю навчальних годин і надмірною кількістю творів, пропонованих для текстуального вивчення.

Уроки позакласного читання також сприяють розширенню читацького кругозору учнів, що корисно в будь-якому випадку. Чим більше читають і знають учні, тим більше шансів, що вони зможуть знайти своє в літературі. Взагалі, в дитячому та підлітковому віці всі засоби залучення до читання хороші, і тут особливу роль відіграє спільна діяльність сім'ї та школи (участь батьків у позакласних заходах та їх підготовці, присутність батьків на уроках літератури, допомога в пошуках і поширенні літературних текстів, відродження традицій сімейного читання).

Формування учня-читача – складне завдання. Читацькі інтереси залежать і від ставлення до книжки в сім'ї, від віку читача й рівня його літературного розвитку, від книжок, якими він цікавиться, від однолітків і товаришів. Але незважаючи на все це, провідна роль належить вчителю-словеснику й уроку літератури.

Представляю на ваш розгляд схему літературного портфоліо - супровід вчителя процесу формування читацької культури учнів.